

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 882 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmuratovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari	32
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....	50
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	72
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedAgogik metodlar yordamida amalga oshirish....	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	121
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi	154
Abdulloev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Urganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўғли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саитхамолов Мухаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globallashtirish sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammot qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrorov Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari.....	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarning moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	

Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М.Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish Xamidova Z. U.	495
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati..... Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	501
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi..... Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	505
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish..... Shaymatova Nargiza Ashurovna	511
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari..... Shodmonova Odina G'ofur qizi	516
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili..... Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	520
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati..... Eldor Uskanov	525
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari Yusupova Jamila Karamatdinovna	530
Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida) Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	534
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash..... Sobirov Azizbek Avzbekovich	541
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari..... Gadaev Ismat Yadgarovich	548
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	551
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari..... Kobilova Nasiba Xurramovna	554
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	561
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market..... Musyeva Shoira Azimovna	566
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi..... Odina Nabiyeвна Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	570
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish..... Rashidova Xadicha Tursunalievna	575
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modellashtirish yo'llari Raxmanov Mexridin Sindarovich	581
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba..... Tashmatov Rustam Xusanovich	586
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	592
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti..... Zilola Jumanova	595
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан Абдуллоев Фуркат Олимджонович	602
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана..... Кадиров Алишер Исмаилович	607
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов Раупов Жамшид Рашидович	611

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолатдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotelling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abduraimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонов Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузиков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризовна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptoalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdiqulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С.С.	

IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA TIJORAT BANKLARINING AKTIV VA PASSIV OPERATSIYALARINI INNOVATSION USULLAR ORQALI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna

DSc, TDIU Bank ishi kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Maqolada iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalariga doir iqtisodchi olimlarning fikrlari, amaliyotning joriy holati tahlil qilinib, muammolar ochib berilgan. Ushbu muammolarni hal etishda aktiv va passiv operatsiyalarni boshqarishning innovatsion usullari taklif qilingan. Bu borada usullarning kamchiliklari va afzalliklari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: YAIM, ROA, ROE, raqamli boshqaruv, Privat paketlar, innovatsion laboratoriya, bank xizmatlari segmenti.

Abstract: The article analyzes the opinions of economists regarding the active and passive operations of commercial banks in the context of modernization of the economy, the current state of practice, and reveals the problems. In solving these problems, innovative methods of managing active and passive operations are proposed. In this regard, the disadvantages and advantages of the methods are highlighted.

Key words: GDP, ROA, ROE, digital management, Private packages, innovation laboratory, banking services segment.

Аннотация: В статье анализируются мнения экономистов относительно активных и пассивных операций коммерческих банков в условиях модернизации экономики, современное состояние практики, раскрываются проблемы. При решении этих проблем предлагаются инновационные методы управления активными и пассивными операциями. В связи с этим выделены недостатки и преимущества методов.

Ключевые слова: ВВП, ROA, ROE, цифровой менеджмент, Privat пакеты, инновационная лаборатория, сегмент банковских услуг.

KIRISH

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida barcha sohlarning faoliyati tubdan isloh qilinmoqda. Birgina bank tizimini rivojlantirishga doir islohatlar amalga oshirildi. Bank tizimini rivojlantirishga qaratilgan maqsad va vazifalarga nazar solsak, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi "2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida" gi PF-5992-sonli Farmonida belgilab berilgan.

- ushbu Farmonda bank tizimi aktivlarining umumiy hajmida davlat ulushi bo'lmagan banklar aktivlari ulushini joriy 15 foizdan 2025-yilga kelib 60 foizgacha oshirish;
- banklar majburiyatlarining umumiy hajmida banklarning xususiy sektor oldidagi majburiyatlari ulushini joriy 28 foizdan 2025-yil yakuniga 70 foizgacha oshirish;
- 2025-yilga kelib davlat ulushi mavjud kamida uchta bank kapitallariga zarur tajriba, bilim va obro'ga ega kamida uchta strategik xorijiy investorlarni jalb qilish;
- umumiy kreditlash hajmida nobank kredit tashkilotlari ulushini joriy 0,35 foizdan 2025-yilga kelib 4 foizgacha oshirish kabi maqsadli ko'rsatkichlar belgilab berilgan ^[1].

Yuqorida keltirilgan maqsadli ko'rsatkichlarga erishishda bank tizimini transformatsiya va isloh qilish, xorijiy mamlakatlarning moliya sektorini transformatsiya qilish tajribasi asosida va moliyaviy sohadagi jahon tendensiyalarini hisobga olgan holda ehtimoliy yechimlarni izlash, aktiv va passiv operatsiyalarni boshqarish yo'llarini to'g'ri belgilash dolzarb ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot mavzusidan kelib chiqib aktiv operatsiyalarga to'xtalar ekanmiz mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan A.A.Omonov, T.M.Qoraliyevlar "Tijorat banklarining aktiv operatsiyalari – bu banklarning passiv operatsiyalari natijasida shakllantirilgan mablag'larini iqtisodiy jihatdan daromad (foyda) olish maqsadida turli maqsadlarga joylashtirish va likvidligini ta'minlash bilan bog'liq operatsiyalardir. Tijorat banklarining aktiv operatsiyalari ularning faoliyatida juda muhim hisoblanadi. Chunki ular ushbu operatsiyalar orqali daromadlar shakllantiriladi va aktiv operatsiyalar doimo ma'lum darajada risk, ya'ni qarzdorning defolti (to'lovga qobilyatsizlik) bilan bog'liq bo'ladi" ^[2] degan fikrni bildiradilar.

Rossiyalik iqtisodchi olim O.I.Lavrushin "Kredit tashkilotlarining aktiv operatsiyalari – bu daromadlarni olish, likvidlik va moliyaviy barqarorlikni ushlab turish maqsadida o'z va jalb qilinadigan mablag'larni taqsimlash (ulardan foydalanish) bo'yicha maqsadga yo'naltirilgan harakatlardir" ^[3] deb izoh beradi.

Shu bilan birga bank aktivlari samaradorligini ta'minlashning kompleks tabiati uning mohiyati, muammolari va uslubiy asoslarini aniq belgilab berish zarurligi bilan ifodalanadi ^[4].

Iqtisodchi olim A.V.Pechnikova va boshqalar "Aktiv operatsiyalar – bu bank resurslarni joylashtirish bo'yicha operatsiyalardir. Uning roli har qanday tijorat banki uchun juda katta.

"Bankning passiv operatsiyalari-moliyaviy resurslarni tasarruf etadigan va ko'paytiradigan operatsiya. Bank tomonidan passiv operatsiyalarni muvofaqiyatli amalga oshirilishi uning faol faoliyati uchun yetarli shart-sharoit yaratadi" ^[5].

Iqtisodchi olim A.I.Balabanov "Passiv operatsiyalar-bu tijorat banki resurslarining shakllanishini ta'minlaydigan operatsiyalar majmui. Tijorat bankining manbalari o'z va jalb qilingan mablag'lari xisobiga shakllantirilishi mumkin" ^[6] deb ta'riflaydi.

G.P. Szego aniqlangan cheklovlarni hisobga olgan holda, yangi modelni taklif etadi va ushbu o'zgartirilgan talqinda SARM bank aktivlarini boshqarish uchun foydali va qulay vosita bo'lib qolayotganini ko'rsatadi ^[7]. G'arb olimlari tomonidan amalga oshirilayotgan tadqiqotlar bank aktivlari va passivlari tarkibini yagona boshqaruv obyekti sifatida ko'ra boshlashiga olib keldi, bunda boshqaruv vazifalari sifatida likvidlikni saqlab qolish va daromadlarini ta'minlash bilan bir qatorda, riskni minimallashtirishni o'z ichiga oladi. Yuqoridagi iqtisodchi olimlarning nazariy qarashlarining har birida muhim omillar bilan uzviy bog'lagan holda aktiv va passiv operatsiyalarni boshqarishni vazifa sifatida kiritilganini ko'rishimiz mumkin. Asosiysi bu nazariy qarashlar hozirgi kunda ham dolzarbligini yoqotmagan.

Yuqorida keltirilgan olimlarning fikrlaridan ko'rinib turibdiki, aktiv va passiv operatsiyalarni tahlil qilish va baholash muhim iqtisodiy munosabatlardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonning ko'plab jihatlarini olimlar tomonidan ochib berilgan bo'lsada, transformatsiyalash jarayonida aktiv va passiv operatsiyalar samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy ishlar yetarli darajada tadqiq etilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

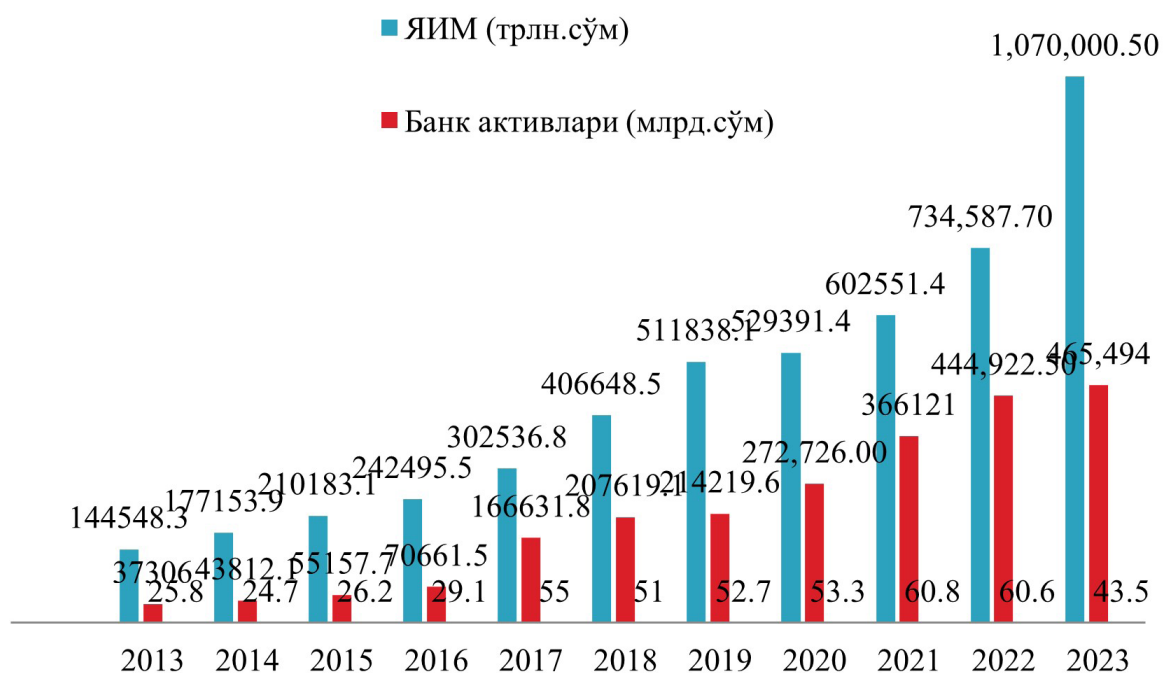
Tadqiqotimiz tijorat banklarini joriy davrini tahlili va uni baholash mezonlarini takomillashtirish maqsadida olib borilgan bo'lib, aniq vazifalar belgilab olindi. Tadqiqot jarayonida amaliy materiallarni taqqoslash, statistika va jadvallar yordamida tahlil ishlari olib borilgan, undagi natijalar asosida aniq xulosa va amaliy takliflar bayon qilingan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda tijorat banklarining umumiy statistik ma'lumotlarini tahlilini amalga oshirish orqali bank tizimidagi mavjud muammolarni va ijobiy o'zgarishlarni ko'rishimiz mumkin.

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, YAIM da bank aktivlarining ulushi so'nggi yillarda ortib bormoqda. Bank aktivlari 2023-yilda 2013-yilga nisbatan 8,1 barobarga oshgani, shu bilan birga YAIM esa 13,5 barobarga o'sganini ko'rishimiz mumkin. Tijorat banklari jami aktivlarining YAIMga nisbatan 43,5 foizga o'sganini ko'ramiz. Albatta ushbu ijobiy natijalar mamlakatimizda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar samarasi hisoblanadi.

Shu o'rinda iqtisodiy o'zgarishlar davrida jahonda an'anaviy bank sohasining transformatsiyasi uchun yangi sharoitlar yaratilmoqda. Ushbu rivojlanishlar so'nggi turdagi axborot va kommunikatsiya texnologiyalari asosida amalga oshirilib, buning natijasida dunyoda yangi avlod banklarini vujudga kelishi yo'nalishida an'anaviy bank tuzilmasini qayta tashkil etilishi bilan bog'liq tendensiyalari rivojlanmoqda. Bu orqali bank tizimimizni rivojlantirish va mustahkamligiga erishish, jahon amaliyotini o'rganish va tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga tijorat banklarining resurs bazasini mustahkamlash aholini bo'sh turgan pul mablag'larini banklarga jalb qilish, yangi xizmat turlari ko'lamini kengaytirish ustuvor vazifalardan biridir. Bu borada tijorat banklari aktiv va passiv operatsiyalarni innovatsion boshqarish metodologiyasini takomillashtirish orqali erishish mumkin.

1-rasm: O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari jami aktivlarining YAIM ga nisbatan o'zgarish tendensiyalari¹ (1-yanvar holati)

Bizga ma'lumki, aktiv va passiv operatsiyalar tijorat banklari faoliyatining asosiy o'zagi hisoblanadi. Quyi-dagi operatsiyalar orqali bank o'z mablag'lari va jalb qilingan mablag'larni samarali yo'naltirib foyda oladi. Buning uchun banklar tashqi va ichki bozorda yuzaga kelgan holatlarni, bankning kunlik holatni tezkor tarzda tahlil qilishi, bank aktivlari tarkibini va diversifikatsiyasini boshqarish orqali erishiladi. Aktiv operatsiyalarning asosiy daromad keltiruvchi turi bu kredit operatsiyalari bo'lib, bugungi kunda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda, iqtisodiyot tarmoqlari va aholi ehtiyojlarini qondirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Tijorat banklari aktivlar rentabelligi shakllanishida sof foizli daromadlar hissasi barqaror ravishda yuqori bo'lib kelmoqda. Xususan, 2023-yil 1-iyul holatiga ushbu ko'rsatkichning jami aktivlardagi ulushi 4,8 foizni tashkil etdi. Shuningdek, bank aktivlari rentabelligining shakllanishida banklarning sof foizsiz daromadlari 5,4 foiz bandga oshiruvchi omil bo'ldi. Umuman olganda, sof foizli va foizsiz daromadlar oshganligi, aktivlar bo'yicha ehtimoliy yo'qotishlar uchun yaratilgan zaxiralarning kamayganligi banklarning yuqori operatsion xarajatlarini qoplashga imkon berdi. Natijada, aktivlar rentabelligi ko'rsatkichi deyarli o'zgarishsiz shakllandi ^[8].

Xalqaro tajribadan shuni ko'rish mumkinki, aktivlar diversifikatsiyasi siyosati amalga oshirilgan bo'lib, faqatgina kredit operatsiyalaridan emas balki qimmatli qog'ozlar, investitsiyalar va noan'anaviy kredit operatsiyalar salmog'i yuqori ulushga ega.

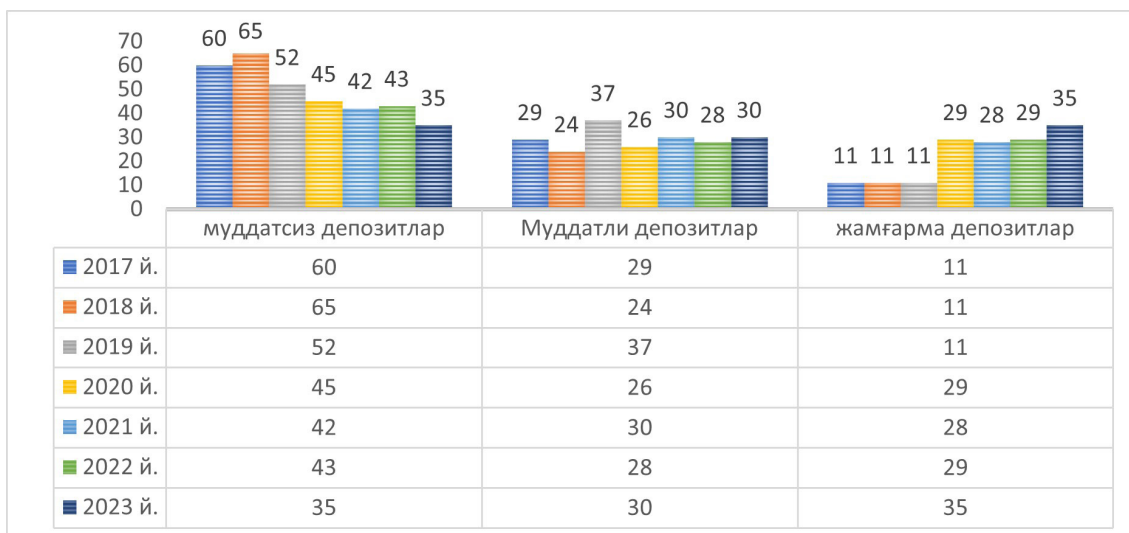
1-jadval: Tijorat banklarining kapitali va aktivlari daromadliligi tahlili (foizda)²

Ko'rsatkichlar	2019	2020	2021	2022	2023	2019-yilda 2023-yilga nisbatan o'zgarishi (%)
ROE	10,1	10,3	6,1	13,3	13,3	3,2 %
ROA	2,3	2,2	2,1	2,7	2,5	0,2 %

Ushbu jadvalda tijorat banklarining kapitali va aktivlari daromadliligi ko'rsatkichlarining 5 yil davomida o'zgarish tendensiyasi keltirilgan. 2023-yil 1-yanvar holatiga ko'ra, ROA 2,5 % ni, ROE 13,3 % ni tashkil qildi. 2019–2023-yillar oralig'ida tijorat banklari kapitali daromadliligi darajasi 3,2 foizga, bank aktivlarining daromadliligi esa 0,2 foizga pasayganini ko'rishimiz mumkin. Bu esa banklar o'z kapitalidan va aktivlaridan yetarli daromadga ega bo'lmaganligidan darak beradi. Shu o'rinda bank aktiv va passivlarini boshqarishga doir muam-molarni hal etish dolzarbligini anglatadi.

¹ www.cbu.uz va www.stat.uz saytlari ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

² Muallif tomonidan tuzilgan. Manba: www.cbu.uz

2-rasm: O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida depozitlarning turlari va muddatlari bo'yicha qoldig'i va dinamikasi (foizda)³

Ushbu muammolarni hal etishda bank tizimida passivlar tarkibi aynan barqaror resurslarni mavjud ekanligi ahamiyatli hisoblanadi. Resurs jalb qilishning asosiy manbalaridan biri bu depozit operatsiyalari bo'lib, ularni muddatlari bo'yicha tahlil qilamiz.

Yuqoridagi rasmda depozitlar dinamikasidagi o'zgarishlarni ko'rishimiz mumkin. Bu tijorat banklari risk yuqori bo'lgan resurslardan foydalanib kelganini ko'rsatadi. 2017-yil jami depozitlar tarkibida muddatsiz depozitlar ulushi 60 foiz bo'lgan bo'lsa, 2023-yilga kelib bu ko'rsatkich 35 foizni tashkil etmoqda. Shu davr mobaynida 25 punktga pasaygan. Shu bilan birga sezilarli o'zgarish jamg'arma depozitlarni jami depozitlar tarkibidagi ulushida ham ko'rish mumkin. 2017-yilda 11 foiz bo'lgan bo'lsa, 2023-yilda 35 foizni tashkil etmoqda. Bu esa ijobiy tomonga ya'ni 24 punktga ko'tarilganidan darak beradi. Biroq bu ko'rsatkichlar tijorat banklari uchun ijobiy holat deb bo'lmaydi. Jalb qilingan resurslarni risk darajasini pasaytirish uchun banklar muddatli va jamg'arma depozitlar ulushini oshirishlari lozim.

Moliya institutlarini ichida banklar faoliyatining o'ziga xos xususiyati ular asosan jalb qilingan mablag'lar bilan faoliyat yuritayotganligidan namoyon bo'ladi, ularning faoliyatining xavfli jihati ishonib topshirilgan pulning xavfsizligi uchun javobgarlik oshishi bilan bog'liq. Ushbu jihatdan bankning likvidligi va to'lov qobiliyatida samarali boshqaruv alohida ahamiyatga ega.

2-jadval: Bankning aktiv va passiv operatsiyalarini boshqarish usullari⁴

Usul	Usulning ustunligi	Usulning kamchiligi
Innovatsion usullar		
Raqamli boshqaruv	Virtual bank operatsiyalari mijozlar vaqtini tejash imkonini banklar uchun esa ichki axborotlarni yig'ish va saqlashda va ularni takomillashtirish orqali ichki auditning yaratilish imkonini beradi	Bank xatarini kamaytirish imkoniga ega bo'lamiz, chunki mijoz haqidagi ma'lumotlar bazasiga ega bo'lamiz.
Privat paketlari	Yangi xizmat turlarini ko'lamini kengaytirib bank mijozlarning moliyaviy mablag'larini boshqarish imkonini beradi.	Ushbu usulning xatar darajasi bank uchun yo'q lekin mijoz oldidagi ma'suliyati yuqori.
Innovatsion laboratoriya	Bankning yangi dasturlari, xizmat turlari va bank mahsulotlarini joriy qilishdan oldin sinovdan o'tkazish uni takomillashtirish yoki o'zgartirish imkonini beradi.	Ushbu usul orqali xatar darajasini qisqartirish imkoniga ega bo'lamiz.
Bank xizmatlari segmenti	Tijorat banki xizmat ko'rsatish sohasini kengaytirish orqali moliya bozori ishtirokchilari bilan aloqalarni mustahkamlash imkonini beradi.	Ushbu usulning xatar darajasi bank uchun mavjud emas biroq mijozlar va moliya bozori ishtirokchilari oldidagi ma'suliyati yuqori.

³ Muallif tomonidan tuzilgan. Manba: www.cbu.uz

⁴ Muallif tomonidan tuzilgan.

Mavjud tijorat bankning aktiv va passiv operatsiyalarni boshqarish usullarini o'rganish shuni beradiki, ulardan ancha ma'quli, tasodifiy ta'sirini ko'rib chiqish va oldindan rejalashtirilgan vaziyatlar, shuningdek, qabul qilinayotgan yoki boshqa yechimlar natijasini baholash imkonini beruvchi modellash va innovatsion usullar bo'ladi.

Yuqoridagi jadvaldan kelib chiqib, ushbu usullarning barchasi samarali bo'lib, bank tomonidan to'g'ri strategiyani tanlanishi orqali aktiv va passiv operatsiyalarni boshqarish imkoniga va usullarni kengaytirish orqali boshqarish strategiyasini takomillashtirishga erishamiz.

Ushbu jadvalda innovatsion usullar turlarini ustunligi, kamchiliklari va bank qanday daromadni olish imkoniga ega bo'lish ko'rsatib o'tilgan. Keltirilgan innovatsion usullarni qo'llanishi operatsiyalarni boshqarishni innovatsion uslubini shakllantiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, yuqorida tijorat bank operatsiyalarni boshqarish strategiyasini shakllantirishni amalga oshirishda vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilindi.

Bizning fikrimizcha, har bir tijorat banki o'z mulkchilik shaklidan kelib chiqqan holda va mijozlarning tarkibi va bajaradigan operatsiyalari turlaridan kelib chiqib o'z usulini tanlashi, ushbu usulni ichki va tashqi omillarni to'g'ri baholagan holda boshqarish tizimiga o'zgartirishlar kiritib turishi lozim.

Shu bilan birga bank aktivlar va passivlarni boshqarishga qanday yondashishidan qat'i nazar, rahbariyat muqarrar ravishda muhim savolga duch keladi: passivlarning hajmi va tuzilishi aktivlarni taqsimlash yo'nalishiga ta'sir qiladimi? Muammoni hal qilishning an'anaviy yondashuvi moliyalashtirish manbalarini birlashtirishdir. Bunday boshqaruv usullariga ko'ra, passivlar tarkibi aktivlarni joylashtirish yo'nalishlarini tanlashga ta'sir qilmaydi, barcha mablag'lar har xil turdagi majburiyatlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olmagan holda bankning yagona resurs salohiyati sifatida qaraladi. Bank rahbariyatining vazifasi mustaqil qiymat sifatida qaraladigan aktivlarni joylashtirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilashdan iborat. Moliyalashtirish manbalarini birlashtirish usulining afzalligi uning amaliy qo'llanilishining soddaligi va mavjudligi, asosiy kamchiligi esa likvidlik muammolarining paydo bo'lishidir. Agar aktivlar va passivlar o'rtasidagi munosabatlar hisobga olinmasa, likvidlik xavfi ortadi. Resurslarni investitsiya qilish uchun eng foydali yo'nalishlarni tanlashga harakat qilib, bank qisqa muddatli depozitlar hisobidan moliyalashtiriladigan uzoq muddatli kreditlar berishi mumkin. Bunday transformatsiya likvidlik xavfi darajasining oshishiga olib kelishi mumkin [9].

Shu o'rinda bank rahbariyati o'zini likvidlik xavfi darajasining oshishidan sug'urtalashga qaror qilsa va shu maqsadda yuqori likvidlik aktivlarni mablag'larni joylashtirishning ustuvor yo'nalishi sifatida ko'rib chiqsa, u holda bank aksiyadorlari mumkin bo'lgan maksimal foyda olishdan bosh tortishi kerak bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi "2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida" gi PF-5992-sonli Farmoni.
2. Пул, кредит ва банклар. Дарслик / А.А.Омонов, Т.М.Қоралиев. Солиқ академияси, Тошкент молия институти. – Т.: "Иқтисод – Молия" 2012. -324 б.
3. Основы банковского дела: учебное пособие, под ред. О.И.Лаврушина.– М.:Кнорус. 2008.-384с.
4. Rahmatov H.H. Iqtisodiyotni diversifikatsiyalash sharoitida tijorat bank aktivlari samaradorligini oshirish masalalari. Iqtisod fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiya.TDIU. 2020.
5. Печникова А.В., Маркова О.М., Стородубцева Е.Б., Банковские операции: Учебник. – М.: ФОРУМ: ИНФРА – М, 2005. – 368с.
6. Балабанова И.Т. Экономический анализ в кредитных организаций [Текст] / И.Т.Балабанова.–Самара:Энергия, 2017. –350с.
7. Szego G.P. Portfolio Theory. New York: Academic Press, Inc. 1980.
8. <https://cbu.uz/2023-yilning-I-yarim-yilligi-uchun-moliyaviy-barqarorlik-sharhi.pdf>
9. Цапаев Д. Комплексный риск-менеджмент в банке: Внутренние рейтинги, лимиты и др. Инструменты управления рисками // Банковское обозрение. – 2010. – № 3. С. 60-64.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.